

Cankarjeva izvajanja tako jasna in nepobitna, da jih je treba brez ugovora sprejeti. Kar se tiče neposrednih italijanskih vplivov na naše slikarstvo v 15. in 16. stol., je Cankarjevo principiuelno stališče gotovo pravilno, glede posameznih v Steletovi študiji navedenih slučajev pa bo pač treba počakati podrobne ugotovitve. — Na koncu pa Cankar obširno razpravlja, v koliko in v kakem smislu smo upravičeni govoriti o renesansi v našem umetnostnem razvoju. Važna je pri tem ugotovitev jake stilske zarezke ok. l. 1500, ki je v zvezi z istočasnim prerodom nemškega slikarstva; vprašanje pa, s kakim pojmom naj označimo to, kar sedaj sledi in kar Stelē še prišteva gotiki, ostane tudi naprej še odprto, kajti izraz renesansa, s katerim je zvezan čisto določen razvojni štadij italijanske umetnosti, se nam zdi dvoumen, če mu ne dodamo pridevka »severna«. Vsaj do 1550 bi se za provincialno umetnost kot je naša s popolnim uspehom dal vzdrževati izraz pozna gotika; ta izraz tudi mnogo bolje označa razmerje te umetnosti do predhodne dobe in pa do one, kakor jo najdemo pri nas o Hrenovem času in jo označajo bistveno poteze renesanse. — Zbornik prinaša dalje stalne rubrike s poročili o varstvu spomenikov, Narodni galeriji in Umetnostno-zgodovinskem društvu. M. Marolt pa priobčuje bibliografijo vse umetnostne literature v Jugoslaviji. Frst.

Alojzij Gradnik: **Pisma**. V les vrezal Božidar Jakac v Ljubljani, 1924. Ta svojevrstna grafična in umetniška publikacija vsebuje 8 originalnih lesorezov Božidarja Jakca. Ti lesorezi niso samo ilustracije, ampak tudi poskus, združiti ilustracijo in ilustrirani tekst — 8 Gradnikovih pesmi — v optično in dekorativno celoto. Nekaj podobnega je poskusil na svoj način pri nas že France Kralj s svojim Kraljem Matjažem, samo da je izhodišče pri Jakcu bistveno drugo. Kralj je komentiral tekst z risbo, pisavo je podredil ritmu vsebinske dinamike in ustvaril problematično delo, napram kateremu naša javnost ni našla objektivnega stališča; Jakac je ustvaril iz teksta in slike dekorativno enoto, katere s te strani ni težko razumeti, na drugi pa je samo prepesnil Gradnikovo poezijo na svoj način, tako da njegova ilustracija ni komentar h Gradnikovim stihom, ampak le melodija, ki je ob njih zabrnela v Jakčevi duši. Jakac je ob Gradniku ustvaril samostojno pesniško delo, kateremu so Gradnikove besede samo substrakt, zunanje izhodišče in se čitajo kot komentar k Jakčevemu delu, potreben onemu, ki njegovega umetniškega jezika ne razume. To, kar je Jakac ustvaril, je sicer književna dekoracija, vendar pa to ni risba ali slika, ampak sama čista lirika, ki se izraža s pomočjo kontrastiranja črnih in belih lis. Abstraktna grafika, ustvarjena v okviru naravnih možnosti lesorezne tehnike! Ne računajoči duh, ampak čuvstvo, ki ustvarja po posebnih zakonih, je ustvarilo te liste. Vzporedno s tekstom se stopnjuje sila izraza teh listov. Uvod tvori tiho sanjavo razpoloženje mesečne noči, v kateri sameva ob ograji samotna rastlina. Variacija tega motiva

spremlja prvo pesem, hrepenenje je izraženo s tako silo, da ti te črte zabrne kot napeta struna. Potem pa pet stadijev bolesti osamljene, ki preko spoznanja, da brez dragega ne more živeti, in disharmonije predzadnjega lista privedejo do velike geste darovanja zaključnega lista. Posebno značilni za Jakčevo hotenje in posebno močni v izrazu so listi: *Že pozna je noč...*, *Nikoli morda več mi ne bo moči te videti...*, *Smrt?...* Če drugega življenja ni...

S to knjižno publikacijo je naša upodabljalna umetnost dozorela do lirike, do umetnosti, ki je vsa prožeta z doživetjem in občutjem, katerega izliv je njena forma. Frst.

Jadranski almanah za leto 1924. Uredil Janko Kralj, na svetlo dala Naša založba v Trstu. Naslovno stran je narisal Lojze Špacapan. J. A. je posvečen predvsem informaciji, oziroma vsakoletni bilanci kulturnega življenja primorskih Slovencev. Leposlovje zastopa samo par pesmi (Fr. Žgur, Vl. Nazor, J. Lovrenčič) in novela Skrivnostna višina Franceta Bevka. Almanah uvajata uvodna beseda z naslovom Solnčnemu domu, ki jo je spisal očitno urednik in programatorično razglabljanje Ivana Rejca Temelji in smotri narodnemu delu. Po urednikovi besedi je ena glavnih nalog primorskih Slovencev v sedanosti, »da predejo naprej zlato nit slovenske kulture, da uživajo zlahtni sad slovenske govorice, in da tako ohranijo božjo dediščino vse dotlej, ko dvigne njihova zemlja h solcu v bridkosti povečani obraz«. Almanah pa hoče očitno biti ob zasledovanju tega cilja periodično ogledalo, kaj je bilo storjenega v tem smislu. — Vse pozornosti vreden je v ti zvezi Rejčev članek, ki se ob alternativni ali krščansko delo za narod ali narodno delo brez nujnega ozira na krščanstvo odloči za prvi program, izhajajoč iz religiozno-etične naloge, ki se je v polpreteklosti prav izrazito utelesila v slovenskem narodu. — V informativnih člankih nas seznanjajo z razvojem Verskih organizacij (M. Brumat), Prosvetne zveze (F. Terčelj), Prosvete (L.), Ženskega gibanja v Jul. krajini (M. M.), Glasbenega življenja v l. 1923 (V. Vodopivec), Dijaške matice, Zveze slovenskega učiteljstva, Zadrुžne zveze v Trstu (J. Agneletto) in Zadrुžne zveze v Gorici (D. Doktorič). J. Rustja se bavi z novimi političnimi razmerami z ozirom na primorskega kmeta, J. Ušaj razpravlja o sadjarstvu, Š. podaja Tržaško statistiko, dr. H. Tuma pa je napisal članek Naše planine. Priznati mu moram, da je prikupno napisan. Kako je z jezikoslovnimi tezami njegovimi, o tem se bode morali izjaviti strokovnjaki, konstatiram samo, da gre metoda njegova za tem, da na podlagi planinskih krajevnih imen, po imenih planšarskih orodij in oprave opraviči tezo, da je gospodarstvo slovenskih planin izrastlo izvirno iz ljudstva samega in so torej one z ljudstvom vred avtohtone. Sledove slovenskih avtohtonih planin je mogoče zasledovati po vseh Alpah do zahodnih francoskih, dočim je vpliv tujih prvin na domače planine minimalen in se tuja krajevna planinska imena dajo zaslediti